

Část třetí – Tresty a ochranná opatření

příklad společné uložení trestu zrušení právnické osoby (§16) a trestu zákazu plnění veřejných zakázek, účasti v koncesním řízení nebo ve veřejné službě (§ 21) nebo trestu zákazu přijímání dotací a subvencí (§ 22) je vyloučeno].

Ve vztahu k § 53 a § 97 tr. zák. (ukládání trestů a ochranných opatření fyzickým osobám) jde o ustanovení speciální.

Hlava II

Ukládání jednotlivých druhů trestů

§ 16

Zrušení právnické osoby

(1) Soud může uložit trest zrušení právnické osoby právnické osobě se sídlem v České republice, pokud její činnost spočívala zcela nebo převážně v páchání trestného činu nebo trestných činů. Trest zrušení právnické osoby nelze uložit, vylučuje-li to povaha právnické osoby.

(2) Je-li právnickou osobou banka, může soud uložit trest zrušení právnické osoby až po vyjádření České národní banky k možnostem a důsledkům jeho uložení; k tomuto vyjádření soud přihlédne. Obdobně se věta první použije ohledně pojišťovny, zajišťovny, penzijního fondu, investiční společnosti, investičního fondu, obchodníka s cennými papíry, spořitelního a úvěrního družstva, centrálního deponitáře, instituce elektronických peněz, platební instituce, provozovatele vypořádacího systému a organizátora trhu s investičními nástroji.

(3) Je-li právnickou osobou komoditní burza, může soud uložit trest zrušení právnické osoby až po vyjádření příslušného orgánu státní správy, který uděluje státní povolení k provozování burzy podle jiného právního předpisu, k možnostem a důsledkům jeho uložení; k tomuto vyjádření soud přihlédne.

(4) Právní mocí rozhodnutí, kterým byl uložen trest zrušení právnické osoby, vstupuje tato právnická osoba do likvidace.

(5) Z majetku právnické osoby, které byl uložen trest zrušení právnické osoby, mohou být uspokojeny pohledávky věřitelů, pokud nejde o majetek, u něhož je to vzhledem k jeho povaze nebo charakteru nebo k povaze spáchaného trestného činu vyloučeno.

Komentář:

Nejpřísnějším trestem uloženým právnické osobě se sídlem v České republice je trest jejího zrušení. Tato sankce se v literatuře označuje také jako tzv. so-

ciální smrt právnické osoby. Je vlastně obdobou trestu smrti u osoby fyzické, protože cílem této sankce je vyřazení právnické osoby z právního i faktického života. Odtud také plynou námitky poukazující na to, že trest smrti je u fyzických osob v našich, přesněji řečeno v evropských kontinentálních právních poměrech zakázán, ale trest likvidace právnické osoby je dovolen.

Z majetku právnické osoby, které byl uložen trest zrušení právnické osoby, mohou být uspokojeny pohledávky věřitelů, pokud nejde o majetek, u něhož je to vzhledem k jeho povaze nebo charakteru nebo k povaze spáchaného trestného činu vyloučeno.

K odst. 1:

Základní podmínkou uložení tohoto druhu trestu je, že *činnost právnické osoby spočívala zcela nebo převážně v páčání trestného činu nebo trestných činů*. K této podmínce přistupují dvě další podmínky, které uložení tohoto druhu trestu umožňují: *právnická osoba musí mít sídlo v České republice a uložení tohoto trestu nesmí vylučovat povaha právnické osoby*.

U právnických osob vyjmenovaných v § 16 odst. 2 a 3 topo je třeba si před uložením tohoto trestu vyžádat předchozí vyjádření České národní banky (§ 16 odst. 2 topo) nebo příslušného orgánu státní správy (§ 16 odst. 3 topo).

Základní podmínka uložení trestu zrušení právnické osoby, tj. že *činnost právnické osoby spočívala zcela nebo převážně v páčání trestného činu nebo trestných činů*, je stanovena benevolentně a neurčitě. Z formulace vyplývá, že tento trest nebude možné uložit v situaci jednorázového spáchaní trestného činu právnickou osobou. Činnost, která spočívá převážně ve spáchaní trestných činů, je taková, ve které rozsah trestné činnosti je vyšší než polovina obvyklé (tj. nikoliv protiprávní) činnosti právnické osoby. Zákon nestanoví, o jaké trestné činy se má jednat. Nestanoví, že se musí jednat o trestné činy úmyslné ani že se musí jednat o trestné činy určité, vyšší typové závažnosti. Vhodnější by bylo, kdyby zákonodárce stanovil, že tento trest lze uložit například jen za spáchaní zvláště závažného zločinu nebo jiným způsobem vymezil závažnost spáchaného skutku. Uložení tohoto trestu by mělo přicházet v úvahu pouze v těch případech, kdy se právnická osoba svou podstatou začlenila např. do organizovaného zločinu, a tvořila jeden z významných článků organizace.

Zrušení právnické osoby je nejprísnejším trestem, který lze právnické osobě uložit. Bylo by proto žádoucí, aby zákonodárce již v názvu označil tento trest jako trest „výjimečný“, podobně jako je tomu v názvu ustanovení § 54 trestního zákoníku o uložení výjimečného trestu pachateli – fyzické osobě.

Doplňující podmínkou pro uložení tohoto trestu je dále okolnost, že *práv-*

Část třetí – Tresty a ochranná opatření

nická osoba má sídlo v České republice. Touto podmínkou zákonodárce sleduje cíl, aby bylo možné uloženou trestní sankci vykonat. Sídlem právnické osoby se rozumí adresa, kde právnická osoba skutečně sídlí, tedy místo, kde je umístěna její správa a kde se veřejnost může s právnickou osobou stýkat (§ 19c odst. 2 obč. zák.). U právnické osoby zapsané do obchodního nebo jiného veřejného rejstříku postačí, pokud její zakladatelský dokument uvede namísto adresy sídla jen obec, kde je její sídlo. K zápisu do tohoto rejstříku však musí ohlásit plnou adresu svého sídla (§ 19c odst. 5 obč. zák.). Sídlem právnické osoby je tedy takové sídlo, které je uvedeno v jejím zakladatelském dokumentu a zapsané ve veřejném rejstříku v České republice. Sídlem se tedy rozumí formální sídlo právnické osoby.

Obecná právní úprava sídla právnické osoby může být doplněna zvláštní právní úpravou, například pro určení sídla církví a náboženských společností podle zákona č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností.

Zákon dále stanoví další podmínku pro uložení trestu zrušení právnické osoby, totiž že *trest zrušení právnické osoby nelze uložit v trestním řízení těm právnickým osobám, u kterých to vylučuje jejich povaha.* Z této obecné zákonné formulace nelze jednoznačně určit okruh subjektů, jejichž zrušení je vyloučené jejich povahou.

Důvodová zpráva k vládnímu návrhu osnovy zákona uvádí, že to může být například u právnických osob zřízených zákonem, u územně samosprávných celků apod.). Podle našeho názoru by povaha právnické osoby vylučovala její zrušení typicky v případech právnických osob veřejného práva, například veřejných vysokých škol nebo právnických osob zřízených zákonem, u nichž přichází v úvahu jejich zrušení zase zákonem. Jednak si lze stěží představit, že by veřejnoprávní vysoká škola byla založena za účelem páčání trestného činu a jednak by její zrušení a likvidace ohrozila onen veřejný zájem, který vedl k jejímu založení. Jiným příkladem právnické osoby veřejného práva, jejíž zrušení by vylučovala povaha věci, by byla například Česká televize nebo Český rozhlas, Česká národní banka, České dráhy, Všeobecná zdravotní pojišťovna aj.

Za správný považujeme názor, podle něhož právnickými osobami, jejichž zrušení je možné podle zákona o trestní odpovědnosti právnických osob, mohou ovšem být i odbory, církve a náboženské společnosti nebo politické strany, jestliže slouží pouze k zastírání trestné činnosti.⁵²

52 Viz FOREJT, P., HABARTA, P., TREŠLOVÁ, L.: Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim s komentářem. Praha: Linde Praha 2012, s. 144 a argumentaci tam uvedenou.

Současně je stanoveno, že rozhodnutím o zrušení právnické osoby se zahajuje likvidace právnické osoby (srov. § 16 odst. 4 topo). V rámci ní se uhrazují i pohledávky věřitelů, jejichž povaha však nesmí odporovat smyslu tohoto ustanovení podobně, jako v případě trestu propadnutí majetku (§ 16 odst. 5 topo).

K odst. 2–3:

V případě, že právnickou osobou, které má být uložen tento trest, bude banka, zákon stanoví, že soud si ještě před uložením tohoto trestu vyžádá vyjádření České národní banky k možnostem a důsledkům jeho uložení, zejména jaký je význam stíhané právnické osoby pro stabilitu finančního trhu a jaké dopady lze očekávat v důsledku jejího případného zrušení. K tomuto vyjádření je soud povinen přihlídnout a v rozhodnutí se s ním vypořádat, tímto vyjádřením však není vázán a může rozhodnout i odchylně za předpokladu, že tento postup odůvodní. Obdobně bude soud postupovat ohledně dalších subjektů, nad nimiž Česká národní banka vykonává dohled, tj. ohledně pojišťoven, poboček pojišťoven, zajišťoven, poboček zajišťoven, penzijních fondů, investičních společností, investičních fondů, obchodníků s cennými papíry, spořitelních a úvěrních družstev, centrálního depozitáře, institucí elektronických peněz, poboček zahraničních institucí elektronických peněz, platebních institucí, provozovatelů vypořádacích systémů a organizátorů trhů s investičními nástroji. Tím je zajištěna potřebná spolupráce s Českou národní bankou, neboť při rozhodování je pak soud povinen k takovému vyžádanému vyjádření přihlídnout, i když jím není s ohledem na zásadu nezávislosti soudního rozhodování bezprostředně vázán.

V případě zahraniční banky, jejíž pobočka vykonává činnost na území České republiky na základě bankovní licence udělené Českou národní bankou nebo na základě principu jednotné licence podle zvláštního právního předpisu, se nepředpokládá možnost zrušení takové pobočky s ohledem na skutečnost, že v případě zrušení pobočky (tj. organizační složky) se nejedná o trest zrušení právnické osoby, neboť pobočka zahraniční banky nemá podle českého právního řádu samostatnou právní subjektivitu. Jednalo by se tak o jakýsi nový druh trestu uložený oddělené funkční součásti právnické osoby, přičemž adresátem tohoto trestu by s ohledem na právní subjektivitu mohla být jediné samotná zahraniční právnická osoba. Zrušení organizační složky zahraniční právnické osoby by mohlo být považováno za nepřípustný zásah do jurisdikce cizího státu. Ve vztahu k pobočce zahraniční právnické osoby bude možné uložit namísto jejího zrušení zákaz činnosti této pobočky na území České republiky.

Obdobná úprava jako u bank se předpokládá i u komoditních burz, jež

Část třetí – Tresty a ochranná opatření

vykonávají činnost na území České republiky na základě státního povolení udělovaného příslušným orgánem státní správy, kterým může být dle zákona č. 2/1969 Sb., ve znění pozdějších předpisů, Ministerstvo průmyslu a obchodu nebo Ministerstvo zemědělství. Uvedený specifický postup je odůvodněn významem a postavením komoditních burz, které na základě státního povolení zprostředkovávají obchody v širokém spektru komodit včetně základních a strategických surovin.

K odst. 4:

Právní mocí rozhodnutí o zrušení právnické osoby se zahajuje za zákona likvidace právnické osoby. Postup se řídí mimotrestními civilními předpisy s odchylkami stanovenými zákonem o trestní odpovědnosti právnických osob, srov. § 38 topo a komentář tam uvedený.

Právní moc a vykonatelnost rozhodnutí – srov. § 139 a násl. tr. řádu.

Likvidace obchodní společnosti, viz § 70 až 75b obchodního zákoníku.

K odst. 5:

Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob zde navazuje na obecně proklamovaný účel sankcionování právnických osob uvedený v § 14 odst. 3 topo, jímž má být také ochrana osob poškozených trestným činem právnické osoby a ochrana věřitelů právnické osoby, tedy třetích osob, jejichž pohledávky vůči trestně odpovědné právnické osobě vznikly v dobré víře a nemají původ nebo nesouvisí s trestným činem právnické osoby.

Jestliže bude v rámci likvidace odsouzené právnické osoby k dispozici takový její majetek, který je použitelný k uspokojení pohledávek jejich věřitelů, použije se k tomuto účelu.

Z tohoto postupu jsou výjimky dvojího druhu:

- a) Jde o majetek, u něhož je to *vyloučeno jeho povahou nebo charakterem* (věci nebezpečné podléhající zvláštnímu omezení, nelegálně upravené věci, zbraně, výbušniny, drogy, radioaktivní materiál, padělané či pozměněné peníze, cenné papíry, platební prostředky).
- b) Jde o majetek, u něhož je to *vyloučeno povahou spáchaného trestného činu*, tj. získala-li právnická osoba majetek například takovým trestným činem (třeba podvodem podle § 209 tr. zák.), jímž nemohla nabýt vlastnické právo k věcem, které je naopak třeba vrátit poškozenému.⁵³

Majetek získaný trestnou činností nebo jako odměna za něj by měl být od-

53 ŠÁMAL, P. a kol.: Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář. Praha: C. H. Beck 2012, str. 358.

čerpán prostřednictvím majetkových sankcí, jejichž uložení není vyloučeno ani v případě uložení trestu zrušení právnické osoby.

§ 17

Propadnutí majetku

(1) Soud může uložit trest propadnutí majetku, odsuzuje-li právnickou osobu za zvlášť závažný zločin, kterým pro sebe nebo jiného získala nebo se snažila získat majetkový prospěch.

(2) Bez podmínek odstavce 1 může soud uložit trest propadnutí majetku pouze v případě, že trestní zákoník uložení tohoto trestu za spáchaný zločin dovoluje.

(3) Propadnutí majetku postihuje celý majetek právnické osoby nebo tu jeho část, kterou soud určí.

(4) Je-li právnickou osobou banka nebo zahraniční banka, jejíž pobočka vykonává činnost na území České republiky na základě bankovní licence udělené Českou národní bankou nebo na základě principu jednotné licence podle jiného právního předpisu, může soud uložit trest propadnutí majetku až po vyjádření České národní banky k možnostem a důsledkům jeho uložení; k tomuto vyjádření soud přihlédně. Obdobně se věta první použije ohledně pojišťovny, pobočky pojišťovny, zajišťovny, pobočky zajišťovny, penzijního fondu, investiční společnosti, investičního fondu, obchodníka s cennými papíry, pobočky obchodníka s cennými papíry, spořitelního a úvěrního družstva, centrálního depozitáře, instituce elektronických peněz, pobočky zahraniční instituce elektronických peněz, platební instituce, provozovatele vypořádacího systému a organizátora trhu s investičními nástroji.

Komentář:

Trest propadnutí majetku je druhým nejpřísnějším trestem po trestu zrušení právnické osoby a představuje nejpřísnější druh trestu postihující majetek. Je tomu tak proto, že to může být trest velmi citelný, protože podle okolností může postihnout i celý majetek právnické osoby. Představuje výjimku z ústavní ochrany nedotknutelnosti majetku jako základního lidského práva (čl. 11 Listiny základních práv a svobod); tato ochrana je zaručena i právnickým osobám. Vzhledem k tomu, že jde o zákonnou výjimku z ústavního principu ochrany majetku, jsou v zákoně o trestní odpovědnosti právnických osob stanoveny omezující podmínky pro jeho uložení.

Část třetí – Tresty a ochranná opatření

Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob rozlišuje dva případy uložení trestu propadnutí majetku, které se liší podmínkami pro jejich uložení.

První z nich je uveden v ustanovení § 17 odst. 1 topo. Nevyžaduje se, aby trest propadnutí majetku byl výslovně uveden v sankci ve zvláštní části trestního zákoníku, ale právnická osoba musela spáchat zvlášť závažný zločin a musí být prokázána zjištěná pohnutka u právnické osoby.

Podle druhého případu, jehož podmínky pro uložení jsou uvedeny v ustanovení § 17 odst. 2 topo, může soud uložit trest propadnutí majetku jen tehdy, pokud trestní zákoník uložení tohoto trestu za spáchaný zločin dovoluje. Musí se samozřejmě jednat o některý z trestných činů, za které právnická osoba odpovídá. V tomto druhém případě se může jednat i jen o zločin a nemusí být splněna zjištěná pohnutka.

K odst. 1:

Soud může uložit trest propadnutí majetku, *odsuzuje-li právnickou osobu za zvlášť závažný zločin* (první podmínka). Trestné činy se dělí na přečiny a zločiny (§ 14 odst. 1 tr. zák.). Přečiny jsou všechny nedbalostní trestné činy a ty úmyslné trestné činy, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do pěti let (§ 14 odst. 2 tr. zák.). Zločiny jsou všechny trestné činy, které nejsou podle trestního zákona přečiny; *zvlášť závažnými zločiny* jsou ty úmyslné trestné činy, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby nejméně deset let (§ 14 odst. 3 tr. zák.).

Druhou podmínkou je zjištěná pohnutka právnické osoby, tj. právnická osoba pro sebe nebo pro jiného *získala nebo se snažila získat majetkový prospěch*.

Zjištěná pohnutka musí vyplývat z výsledků dokazování v trestním řízení. Dovodíme ji z jednání fyzických osob jednajících za právnickou osobu. Zjištěná pohnutka musí směřovat k získání nelegálního prospěchu pro sebe nebo pro jiného, protože snaha získat majetkový prospěch legálním způsobem je atributem běžné podnikatelské činnosti.

Majetkovým prospěchem právnické osoby rozumíme získání přírůstku právnické osoby, anebo skutečnost, že nedošlo k úbytku, který by bylo možné očekávat, kdyby se právnická osoba nedopustila zvlášť závažného zločinu.

Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob nevymezuje pojem majetku. Nauka⁵⁴ i praxe rozumí majetkem souhrn všech majetkových hodnot, kterými jsou věci (movité i nemovité), pohledávky (např. vklady na bankovních

54 Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 2. vydání. Praha: Leges 2010, str. 383.

účtech, nároky na pojistné plnění, nároky na výplatu dividend) a jiná práva a penězi ocenitelné hodnoty (např. obchodní podíl, vklad tichého společníka). V podstatě jde o souhrn všech aktiv právnické osoby.

Trest propadnutí majetku se může týkat buď části nebo celého majetku právnické osoby, která byla uznána vinnou zvláště závažným zločinem, kterým získala nebo se snažila získat majetkový prospěch. Nelze tedy uložit trest propadnutí majetku právnické osobě, která nemá majetek nebo nemá vlastní majetek a hospodaří jen se svěřeným majetkem. Trest propadnutí majetku postihuje pouze legální majetek ve vlastnictví právnické osoby.

Propadnutí majetku nelze uložit vedle peněžitého trestu (§ 15 odst. 3 topo), protože oba druhy trestů směřují ke stejnému účinku.

Při ukládání trestu propadnutí majetku se subsidiárně použije trestní zákoník. Zejména se použije obecné pravidlo obsažené v ustanovení § 39 odst. 7 tr. zák., podle něhož má soud uložit pachateli některý z trestů postihujících majetek, pokud pachatel získal nebo se snažil získat majetkový prospěch, jestliže to nevyklučují jeho majetkové poměry. Soud musí vzít zřetel i na obecná hlediska pro ukládání trestů právnickým osobám, zejména na obecně proklamovaný účel sankcionování právnických osob uvedený v ustanovení § 14 odst. 3 topo, jímž má být také ochrana osob poškozených trestným činem právnické osoby a ochrana věřitelů právnické osoby, tedy třetích osob, jejichž pohledávky vůči právnické osobě vznikly v dobré víře a nemají původ nebo nesouvisí s trestným činem právnické osoby.

Propadlý majetek připadá státu (§ 66 odst. 5 tr. zák.).

Trest propadnutí majetku se nevztahuje na věci, které pachatel nabytí po nabytí právní moci příslušného rozsudku.

Po uplynutí pěti let od právní moci rozsudku, kterým byl uložen trest propadnutí majetku, se na právnickou osobu hledí, jako by nebyla odsouzena – § 27 topo ve spojení s § 24 písm. b) topo.

Propadnutí majetku u pachatelů – fyzických osob, viz § 66 tr. zák.

Výkon trestu propadnutí majetku, viz § 345 až § 348 tr. řádu a zák. č. 219/2000 Sb., o majetku České republiky v platném znění.

K odst. 2:

Podmínkou uložení trestu propadnutí majetku podle citovaného ustanovení je, že se jedná o zločin, za který trestní zákoník dovoluje uložení tohoto trestu jako trestu samostatného nebo i vedle jiného trestu ve výčtu trestů u konkrétního trestného činu. Musí se ovšem jednat o trestný čin, za který je právnická osoba odpovědná (srov. § 66 odst. 2 tr. zák.).

Část třetí – Tresty a ochranná opatření

Oproti případu uvedenému v § 17 odst. 1 topo se nemusí jednat o zvlášť závažný zločin a nemusí být splněna zištná pohnutka právnické osoby.

K odst. 3:

Ustanovení určuje rozsah majetku, který je postižen trestem propadnutí majetku. K pojmu majetek srov. poznámky uvedené k § 17 odst. 1 topo.

Trest propadnutí majetku postihuje buď celý majetek pachatele, nebo jenom tu část majetku pachatele, kterou určí soud; tuto část lze stanovit poměrným dílem nebo vymezením určitých věcí. V případě spoluvlastnictví věcí se trest propadnutí věci bude vztahovat na spoluvlastnický podíl.

K odst. 4:

V případě, že právnickou osobou, které má být uložen trest propadnutí majetku, bude banka nebo zahraniční banka, jejíž pobočka vykonává činnost na území České republiky na základě bankovní licence udělené Českou národní bankou nebo na základě principu jednotné licence podle zvláštního právního předpisu, zákon stanoví, že soud si ještě před uložením tohoto trestu vyžádá vyjádření České národní banky k možnostem a důsledkům jeho uložení; k tomuto vyjádření je soud povinen přihlédnout a v rozhodnutí se s ním vypořádat. Obdobně bude soud postupovat ohledně pojišťoven, poboček pojišťoven, zajišťoven, poboček zajišťoven, penzijních fondů, investičních společností, investičních fondů, obchodníků s cennými papíry, poboček obchodníků s cennými papíry, spořitelních a úvěrních družstev nebo centrálního depozitáře – tím je zajištěna potřebná spolupráce s Českou národní bankou, neboť v rozhodnutí je pak soud povinen k takovému vyžádanému vyjádření přihlédnout, i když jím není s ohledem na zásadu nezávislosti soudního rozhodování bezprostředně vázán. Srov. obdobný postup, který zákon o trestní odpovědnosti právnických osob stanoví u trestu zrušení právnické osoby (§ 16 odst. 2 topo), trestu peněžitého (§ 18 odst. 3 topo) a trestu zákazu činnosti (§ 20 odst. 2 topo).

Související judikatura:

II/62: Došlo-li k zajištění nároku poškozeného (§ 47 tr. řádu), přihlédne soud při rozhodování o propadnutí majetku k zajištění takového majetku z hlediska zájmů poškozeného na uspokojení nároků na náhradu škody způsobené mu trestným činem.

38/12 – I.: Trestní zákoník (stejně jako dříve trestní zákon) vychází ze zásady personality ukládaných trestů a neumožňuje uložení jednoho trestu společně několika pachatelům (např. společného trestu propadnutí majetku podle § 66 tr. zák.).